УДК 00000

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МЕДІАЦІЇ В ПРАВОВУ СИСТЕМУ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Лазаренко М. М.

Магістр правознавства. Київський національний університет імені Тараса Шевченка.
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент кафедри Міжнародного приватного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка В. Я. Калакура.

Анотація. *Судова система кожної держави відіграє важливу роль у врегулюванні суспільних відносин. Ефективність судової системи характеризується можливістю захищати права та свободи людини і громадянина у відповідності з законодавством. Що стосується української судової системи, то протягом усього періоду незалежності держави вона піддається постійним змінам та реформам. Незважаючи на постійне втручання в судову гілку влади з метою її реформування як з боку законодавчої, виконавчої гілок влади так і з боку громадськості, на сьогоднішній день українські суди мають безліч проблем, основними з яких є порушення строків розгляду справ, низький рівень професійності суддів, надмірне завантаження судовими справами тощо. Все це призводить до порушень законодавства, неможливості належно захистити права людини і громадянина, недовіри з боку громадськості до судової гілки влади, різного роду зловживань і, як наслідок, неефективності судової системи в цілому.*

Одним із варіантів вирішення проблеми завантаженості судів є запровадження та розвиток альтернативних, несудових способів вирішення спорів, серед яких особливе місце посідає інститут медіації, який полягає у вирішенні спорів за участю третьої незалежної сторони – медіатора.

Медіація у тій чи іншій формі існує вже не одне тисячоліття, хоча законодавче закріплення у більшості розвинених країнах, в тому числі у США та Великій Британії, отримала лише наприкінці XX століття. Даний інститут набув розвитку та поширення саме через великі проблеми у судовій системі США в 1970-х роках, які не вдавалося вирішити інакше, ніж шляхом запровадження додаткових ефективних механізмів врегулювання спорів, і саме необхідність термінового вирішення проблем судової гілки влади стало рушійною силою розвитку медіації шляхом її нормативного регулювання та повної підтримки з боку держави. Ефективність запровадження медіації була очевидною, і вже з кінця XX століття вона почала активно поширюватися в усьому світі. На сьогоднішній день медіативні методи припинення спорів є досить популярними і нормативно врегульованими у багатьох розвинених країнах, серед яких США, Велика Британія, Канада, Австралія, Нова Зеландія, Нідерланди, Італія тощо. Інститут медіації було запроваджено також у Російській Федерації, де у 2010 році було прийнято Федеральний закон «Про альтернативну процедуру врегулювання спору за участю посередника (процедуру медіації)», який набрав чинності з січня 2011 року.

Незважаючи на ефективність, поширеність та нормативну врегульованість медіації у багатьох країнах, для правової науки України вона є новим, малодослідженим явищем. У сьогоднішніх умовах запровадження інституту медіації в Україні є необхідним, і

© Лазаренко М. М. 2015

для його ефективного правового регулювання та для застосування механізмів практичного втілення слід запозичити позитивний досвід інших держав.

Ключові слова: *альтернативне вирішення спорів, медіація, моделі медіації, судова реформа, правове регулювання, запровадження медіації в Україні, інтеграція у судову систему.*

Постановка проблеми. Судова система кожної держави відіграє важливу роль у врегулюванні суспільних відносин. Ефективність судової системи характеризується можливістю захищати права та свободи людини і громадянина у відповідності з законодавством. Що стосується української судової системи, то протягом усього періоду незалежності держави вона піддається постійним змінам та реформам. Незважаючи на постійне втручання в судову гілку влади з метою її реформування як з боку законодавчої, виконавчої гілок влади так і з боку громадськості, на сьогоднішній день українські суди мають безліч проблем, основними з яких є порушення строків розгляду справ, низький рівень професійності суддів, надмірне завантаження судовими справами тощо. Все це призводить до порушень законодавства, неможливості належно захистити права людини і громадянина, недовіри з боку громадськості до судової гілки влади, різного роду зловживань і, як наслідок, неефективності судової системи в цілому.

Мета статті – з'ясувати сутність поняття «медіація», розкрити причини запровадження та сучасний стан правового регулювання інституту медіації в зарубіжних країнах, визначити перспективи інституціоналізації медіації в Українську правову систему.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі аспекти медіації та інших процедур альтернативного вирішення спорів висвітлювалися у працях Ю. Притики, В. Землянської, Р. Безпальчої, Ю. Зазуляк, Т. Кисельової. Правове регулювання медіації як окремий предмет дослідження у вітчизняній науці не розглядалося. Серед зарубіжних дослідників слід виділити С. Калашнікову, С. Спиридонова, С. Меррі, Н. Александер, Л. Фуллер та ін.

Основні результати дослідження. Використання посередників для вирішення спорів відзначається з давніх часів. Історики відзначають подібні випадки ще в торгівлі фінікійців і Вавилоні. У стародавній Греції існувала практика використання посередників (proxenetas), римське право, починаючи з кодексу Юстиніана (530-533 рр.), визнавало посередництво. Римляни використовували різні терміни для позначення поняття «посередник» – intenuncius, medium, intercessor, philantropus, interplator, conciliator, interlocutor, interpres, і нарешті – mediator [1, с. 176].

У сучасній доктрині немає єдиного підходу до розуміння сутності такого поняття, як медіація. Поняття «медіація» походить від латинського «mediare» – бути посередником. Медіація – це міжнародний, загальновживаний термін, що відповідає українському терміну «посередництво». Серед нормативних визначень медіації слід зазначити наступні. Медіація – переговори за участі нейтрального посередника (медіатора), добровільний і конфіденційний процес, в якому нейтральна третя сторона (медіатор) допомагає конфліктуючим сторонам досягти взаємоприйнятої угоди, як метод, за яким сторони управляють і володіють як самим процесом, так і його результатом – угодою, тобто нічого не вирішується без згоди сторін [7].

Медіація – структурований процес, незалежно від його назви або посилання на нього, за допомогою якого дві або більше сторін спору намагаються самостійно, на добровільній основі, досягти згоди для вирішення спору за підтримки медіатора [6].

Медіація – це діяльність професійних посередників, які спрямовують учасників юридичного спору до компромісу й урегулювання спору самостійно самими сторонами [8].

В соціальній психології вчені розглядають медіацію як специфічну форму врегулювання спірних питань, конфліктів, узгодженні інтересів та/або як технологію вирішення конфлікту за участю нейтральної третьої сторони. В той же час, в правовій доктрині медіацією називають також процес переговорів, коли до вирішення спірного питання залучається нейтральна сторона – медіатор (посередник), яка веде цей переговорний процес, вислуховує аргументацію сторін щодо суті спору й активно допомагає сторонам зрозуміти свої інтереси, оцінити можливість компромісів і самостійно прийняти рішення, що задовольнить усіх учасників переговорів [9, с. 66-68].

Медіація (посередництво) розглядається також як добровільний і конфіденційний процес розв'язання будь-якого спору, в якому нейтральна третя особа допомагає сторонам досягнути домовленості (згоди) в їхньому спорі шляхом переговорів [10, с. 59-60].

На думку Г. В. Єрьоменко, медіація – це процес переговорів, коли до вирішення спірного питання залучається нейтральна сторона – медіатор (посередник), яка веде цей переговорний процес, вислуховує аргументацію сторін щодо суті спору і активно допомагає сторонам зрозуміти свої інтереси, оцінити можливість компромісів і самостійно прийняти рішення, що задовольнить всіх учасників переговорів [11].

Незважаючи на розмаїття точок зору щодо визначення посередництва, більшість юристів погоджується з тим, що вирішення проблем між сторонами, розв'язання конфлікту при медіації здійснюється на основі переговорів за участю нейтрального посередника.

Медіація в її сучасному розумінні почала розвиватися у другій половині XX ст., перш за все, у країнах англо-саксонського права – США, Австралії, Великобританії, після чого почала поширюватися і в Європі. Судова практика США, наприклад, орієнтована на те, щоб більшість спорів вирішувалася добровільно до суду, а суддя може перервати суд і порадити сторонам попрацювати з медіатором. Без медіаторів у сфері економіки, політики, бізнесу в цій країні не проходить жоден серйозний переговорний процес [2, с. 320].

Поширенню медіації як альтернативного засобу вирішення спорів в США та, як наслідок, в усьому світі, передували проблеми судової системи, питання вирішення яких гостро постав в 1976 р. Тоді була проведена національна конференція імені Р. Паунда «Причини невдоволеності населення адмініструванням системи правосуддя в США». З числа матеріалів конференції слід виділити дві доповіді, які повністю і назавжди змінили підходи до вирішення спорів як у США, так і у багатьох інших країнах. Одну з доповідей зробив Верховний Суддя У. Бергер, який зазначив, що «американське суспільство досягло тієї точки, коли наша система правосуддя – як на рівні штатів, так і на федеральному рівні – може буквально розвалитися на частини ще до кінця цього століття, незважаючи на значне збільшення кількості суддів і адміністраторів та великі фінансові вливання». Він також виділив найбільш серйозні проблеми судової системи – дуже високі судові витрати, тривалі терміни розгляду справ, надмірна легалізація та формалізація процедур, що вимагають великих витрат на юридичне обслуговування громадян, і запропонував звернутися до неформальних альтернатив [3].

Другу доповідь зробив професор Ф. Сандер, ідея якого полягала в тому, що в суді має бути спеціальний службовець, який повинен попередньо переглядати позови, що надійшли до суду, і пропонувати сторонам обрати з багатьох варіантів вирішення спору такий, який найповніше задовольнить потреби кожної зі сторін [4].

Після цієї конференції почався стрімкий розвиток медіації, який полягав як у доктринальних дослідженнях вчених, нормативних розробках, законодавчому закріпленні, застосування медіації на практиці майже у всіх галузях права США, в тому числі і у сфері публічних правовідносин, почали діяти безліч організацій, які надавали послуги альтер-

нативного вирішення спорів, були засновані програми судової медіації, серед яких були різні моделі – як добровільні, так і обов'язкові.

На початку XXI ст. У США вже існувала широка законодавча база для медіації, якою було врегульовано різноманітні моменти проведення даної процедури, а у 2001 році був прийнятий Уніфікований закон США «Про медіацію».

Для врегулювання проведення процедури міжнародної медіації (коли сторони є резидентами різних країн) у 2002 році Комісією ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ) було прийнято Типовий закон «Про міжнародну комерційну погоджувальну процедуру» [5].

В Європейському Союзі питання медіації у цивільних та комерційних справах було врегульовано ухваленням у 2008 р. Європейською Комісією Директиви «Про деякі аспекти медіації у цивільних та комерційних справах» [6].

Вихідні і визначальні правові ідеї, положення та засади, які становлять процедурне та організаційне підґрунтя здійснення процедури медіації і спрямовані на ефективне, взаємоприйнятне, законне розв'язання конфлікту між учасниками спору іменуються в юридичній літературі принципами медіації [12, с. 231-237]. Такими базовими принципами медіації, які найбільш розповсюдженні у законодавстві про медіацію зарубіжних країн і визначені в основних рамкових міжнародних документах, є:

- добровільність, тобто прийняття усвідомленого рішення учасниками відносин – сторонами процесу, про застосування такої альтернативної процедури розв'язання спору, та можливість відмовитися від участі на будь-якому етапі, причому будь-який тиск на сторони заборонений (слово «добровільність» акцентує, що рішення не може бути результатом зовнішнього примусу чи активного переконання будь-кого у необхідності певного спрямування дій, – воно не повинно бути результатом активного впливу волі іншої особи, а лише результатом вибору суб'єкта, що ґрунтується на повній інформації про ситуацію);
- рівність сторін – сторони мають рівні права під час медіації, не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками;
- нейтральність медіатора – медіатор повинен виконувати свої обов'язки неупереджено, ґрунтуючись на обставинах справи, беручи до уваги думку сторін та не нав'язуючи сторонам певного рішення, яке приймається винятково за взаємною згодою сторін;
- конфіденційність – інформація, отримана медіатором під час проведення медіації, є конфіденційною і не може бути розголошена ним без попередньої згоди сторін (учасники процесу повинні бути впевненими, що інформація, яку вони повідомили, потім не буде використана проти них).

Дуже важливим у контексті принципу конфіденційності є закріплення на рівні закону «імунітету» для медіатора, а це, в свою чергу, означає, що медіатор не може бути допитаний щодо інформації, яка стала йому відома під час проведення медіації або стосується безпосередньо суті медіації, крім випадків, коли сторони не заперечують проти розголошення такої інформації [13, с. 10-15].

Різні держави застосовують різні моделі медіації. Моделі медіації створюють основу (базис) для виявлення різних медіативних підходів та їхнього співвідношення один з одним. Такі моделі не претендують на універсальне застосування, а скоріше слугують концептуальним орієнтиром.

На думку Біцай А. В., під терміном «модель медіації» варто розуміти абстрактну теоретичну конструкцію, яка відображає процедурні особливості проведення медіації через характеристику її основних компонентів, а саме підстав звернення до медіації (добро-

вільність чи обов'язковість), ступеня інтеграції у судову систему країни, типу переговорів між сторонами у поєднанні з медіативною технікою медіатора та обсягу компетенції медіатора під час проведення процедури врегулювання конфлікту [14, с. 85-89].

Так, класифікацію моделей медіації можливо здійснити на підставі таких критеріїв:

1) залежно від інтеграції у судову систему;

2) залежно від ролі медіатора та предмету суперечки [14].

Залежно від інтеграції у судову систему країни виділяють:

- присудову модель медіації;
- позасудову модель медіації.

Присудова медіація (court-related, court-connected, court-annexed mediation, в дослівному перекладі «медіація, пов'язана з судом») є самостійною моделлю медіації, яка інтегрована в судову систему країни. У літературі, залежно від ролі судді у процедурі медіації, можна зустріти декілька підходів до розуміння присудової медіації. Відповідно до першого підходу суддя безпосередньо повинен проводити процедуру посередництва, за умов, передбачених національним процесуальним законодавством.

Прихильники іншого підходу до присудової медіації відносять процедури, проведення яких здійснюється відповідно до рекомендацій судді після прийняття до свого провадження відповідної справи, а також в якості обов'язкового досудового порядку в силу приписів закону. Тобто достатньо, щоб суддя лише ініціював медіацію, а його безпосередня участь не є обов'язковою.

На сьогоднішній день у світовій практиці склалося кілька варіантів реалізації присудової медіації, які, як правило, обумовлені різними цілями впровадження примирних процедур, а зокрема, медіації в національний правовий простір. Так, можна виділити такі підходи:

1) залучення для проведення медіації спеціалізованих організацій або приватно-практикуючих медіаторів («приватна медіація в рамках судового процесу»);

2) проведення медіації в суді співробітниками суду, в тому числі суддями (умовно такий вид посередництва можна назвати «медіація інкорпорована в судовий процес»);

3) проведення медіації безпосередньо суддею, який розглядає справу (інтеграція медіативної технології в судовий процес) [15, с. 125].

З аналізу змісту Директиви 2008/52/ЄС Європейського парламенту та Ради від 21. 05. 2008 р. «Про деякі аспекти медіації у цивільних та комерційних правовідносинах» вбачається також, що за такими критеріями як суб'єкт ініціювання та/або підставою здійснення, медіація може бути:

- ініційованою самими сторонами спору;
- здійснюваною у результаті пропозиції чи розпорядження суду;
- в порядку виконання припису законодавства [6].

Позасудова медіація – це порядок розв'язання спору між сторонами, який проводиться незалежною, третьою стороною (зовнішнім медіатором), який у досудовому порядку намагається допомогти сторонам дійти згоди [16, с. 1319].

Процедура позасудової медіації дозволяє сторонам не тільки зберегти значний обсяг власних повноважень при веденні переговорів, але одночасно і високі шанси на сприятливе вирішення конфлікту. Медіаторами під час позасудової медіації виступають особи, які пройшли навчання з медіації та отримали відповідний сертифікат про право на зайняття медіацією.

Наприклад, в Австралії в програмах судової медіації примирні процедури проводять приватні посередники, яких сторони самостійно обирають зі спеціально підготовлених списків, сформованих в судах. В Австрії аналогічні списки складає Міністерство юстиції,

в Нідерландах – Нідерландський інститут посередництва [16, с. 1320]. Діяльність зовнішніх медіаторів не регламентується на рівні національного законодавства, тому в своїй діяльності зовнішні медіатори керуються загальними рекомендаціями, які затверджені Радою Європи з проведення медіаційної процедури. Сторони наділяють медіатора чітко визначеним обсягом процесуальних повноважень. До обов'язків медіатора належить супроводження сторін на шляху усунення конфлікту, однак не ведення їх по ньому. Він може збирати і відтворювати інформацію, розділяти і узагальнювати її, робити позначки, визначати перспективи, створювати відповідну атмосферу, однак він не повинен впливати на процес за допомогою власних уявлень (про належне).

Сторони в якості експертів повинні самостійно ліквідувати конфлікт в рамках власної позиції. У цьому випадку сторони конфлікту зберігають за собою при медіації високий ступінь автономії. Рішення проблеми постає перед ними не як нав'язана ззовні воля, а як результат власної співпраці. Це призводить до високого рівня впевненості у правильності та справедливості результатів переговорів [17, с. 8].

При досягненні певних результатів у медіації, коли сторони за допомогою зовнішнього медіатора дійшли певної згоди в їхньому спорі, укладається відповідна медіаційна угода. Така медіаційна угода за своєю юридичною природою має суто формальний характер і примусової сили не має, на відміну від проведення медіації в суді, де суддя-медіатор затверджує мирову угоду між сторонами або закриває провадження у справі у разі відмови сторони від позову або визнання позову [16, с.1320]. Таким чином, правовідносини сторін в межах позасудової медіації закріплюються в договорі, що носить цивільно-правовий характер, тоді як в присудовій закріплення відбувається в процесуально-правовій формі.

Щодо питання запровадження медіації в Українську правову систему, то першою спробою реалізувати ідею медіації і втілити її у життя в Україні було внесення до Верховної Ради України проекту Закону «Про медіацію» у 2010 році. Основна мета даного законопроекту – запровадження культури досудового вирішення спорів без звернення до формальної системи судочинства шляхом ведення між сторонами узгоджуваних переговорів за участю нейтральної особи, яка допомагає у пошуку взаємоприйнятного рішення [18]. Проте, комітет Верховної Ради України з питань правосуддя після розгляду цього документа 6 квітня 2010 року зазначив, що проект потребує суттєвого доопрацювання з огляду на те, що в ньому не зазначено низку процесуальних питань [19].

Однією з головних проблем становлення медіації в Україні є відсутність чіткого розуміння та єдиної точки зору щодо того, яким чином медіація має бути «вбудована» в українську правову систему. Доволі поширеною є думка, що медіацію слід розглядати як частину судочинства, і проводитись вона має суддею, який отримав на це доручення. Прихильники цієї моделі розвитку вважають, що судова медіація має на меті покращити функціонування правової системи та запропонувати альтернативний спосіб вирішення спору, що дозволяє уникнути таких чинників, як тривалість та дорожнеча судового процесу, його можлива заангажованість, перенавантаженість судів тощо.

З іншого боку, достатньо багато фахівців категорично заперечують доцільність поглинання існуючою системою правосуддя медіаційних процедур. Вони наполягають на тому, що надання послуг з медіації є абсолютно нормальною комерційною діяльністю. Комерційна, або, як її ще називають, ринкова медіація – це процес, у якому примирення осіб здійснює спеціально підготовлений медіатор, діяльність якого оплачують сторони.

Судова форма медіації розглядається як форма розв'язання спору до винесення судового рішення. В той же час, на думку Н. Л. Бондаренко-Зелінської, намагання перетво-

рити медіацію на елемент судового розгляду навряд чи буде успішним, адже підпорядкування її вимогам процесуальної форми знищить весь позитивний потенціал цього способу альтернативного вирішення спорів [20, с. 32-34].

Щодо того, яким чином запроваджувати медіацію в національну правову систему, то наразі з цього приводу, як уже було згадано, домінують дві концепції.

Перша – це концепція судової медіації, відповідно до якої остання повинна стати складовим елементом процесуальної процедури. Цю ідею впроваджувала в життя програма «Прозорість та ефективність судової системи України». Представники другої концепції стверджують, що медіація повинна бути автономним способом вирішення правових спорів, і, за прикладом третейського судочинства, функціонувати паралельно з судовим процесом, а в ідеалі – передувати йому. Такий задум покладено в основу діяльності медіаторних груп, які вже функціонують на території України [20, с. 32-34].

Що стосується цивільного процесу, то чинне українське законодавство заклало основи запровадження медіації, передбачивши можливість укладення мирової угоди у ст. 175 Цивільного процесуального кодексу України від 18. 03. 2004 [21].

Крім того, закон України «Про безоплатну правову допомогу» від 02. 06. 2011 р. [22] закріплює обов'язок держави надавати, рекомендувати і пропонувати послуги з медіації саме як первинної правової допомоги для певних верств населення.

Необхідно також зазначити, що ч. 1 ст. 130 ЦПК України визначає однією із цілей попереднього судового засідання з'ясування можливості врегулювання спору до судового розгляду. Врегулювання спору до судового розгляду полягає в: ухваленні судового рішення у разі визнання позивачем позову у повному обсязі; укладенні сторонами мирової угоди; відмові позивача від позову; передачі справи на розгляд третейського суду [21, с. 625].

Таким чином, дослідивши законодавство України та спеціалізовану літературу можна дійти висновку, що основи для розвитку, функціонування та інтеграції медіації в судову систему України вже закладено, проте стверджувати, що під час розгляду спорів у судовому процесі України існує певна модель медіації не варто, так як визначити чіткі риси, притаманні конкретній моделі медіації, виходячи з національного законодавства, поки що неможливо.

Сьогодні складно визначитися, яка з відомих у світі форм медіації, а саме судова чи комерційна, найкраще увійде в правову систему нашої держави. Зрозуміло, що з огляду на євроінтеграційні прагнення України ми маємо уважно вивчати європейський досвід розвитку альтернативних технологій вирішення спорів.

Після проведення моніторингових досліджень, вивчення та аналізу надбань деяких провідних країн світу в царині медіації, Рада Європи запропонувала Україні здійснити певні кроки з реформування своєї нормативно-правової бази [23, с. 1-4]. Зокрема, йдеться про рекомендації та керівні принципи, які було викладено в декількох документах, серед яких актуальним для приватноправових спорів є рекомендації щодо медіації в цивільних справах [24].

В межах програми «Прозорість та ефективність судової системи», запровадженої під егідою Ради Європи, відбулося здійснення пілотних проектів щодо розвитку медіації в Україні. Для участі у програмі були обрані чотири суди (Білоцерківський міськрайонний суд Київської області, Вінницький окружний адміністративний суд, Донецький апеляційний адміністративний суд, Івано-Франківський міський суд) на базі яких відбулося відпрацювання медіаційних технологій. Сторонами процесу медіації у цих судах стали такі суб'єкти владних повноважень як податкова адміністрація, управління внутрішніх справ,

державні адміністрації та інші. У Вінницькому окружному адміністративному суді за досить невеликий проміжок часу (з 5 липня 2010 р. по 15 листопада 2010 р.) на медіацію було передано 28 справ, у 26 справах було проведено медіацію, з них 18 справ закінчились успішно [23, с. 1-4].

Висновки. Проаналізувавши вище викладене можна дійти до висновку, що медіація є досить важливим інструментом при вирішенні спорів, який допоможе розвантажити судову систему і зробити її більш ефективною. Вважаємо, що в українську судову систему є доцільним запровадження судової моделі медіації. Адже запровадження судової форми медіації не виключає запровадження і позасудової медіації, а сторони спору повинні самостійно вирішувати до якого медіатора звертатися – до судового, чи до позасудового (комерційного). Судова медіація зможе стати ще однією, додатковою альтернативою серед способів вирішення спорів. Більше того, маючи позитивний досвід проведення судової медіації в зарубіжних країнах, де судова та позасудова медіація існують пліч-о-пліч, говорити про неефективність чи недоцільність запровадження судової медіації в Україні є недоцільним.

Але, перш за все, слід зазначити, що механізми вирішення спорів є досить серйозним питанням, і тим більше, якщо вони застосовуються в одній із трьох гілок державної влади – судовій. То ж до розробки та впровадження судової медіації в Українську судову систему слід підходити дуже серйозно та відповідально, з обов'язковим залученням фахівців із тих країн, в яких судова медіація є поширеним, ефективним і налагодженим інструментом вирішення спорів.

Список використаної літератури

1. Бесемер Хрістофор. Медіація: Посередництво в конфліктах / Хрістофор Бесемер – К. : Духовне пізнання. – 2004 р. – С. 176.
2. Мета Г., Тохмелкін Г. Медіація – мистецтво вирішувати конфлікти. Знайомство з теорією, методом і професійними технологіями. / Г. Мета, Г. Тохмелкін. – М. : Вид. Verte. – 2004 р. – С. 320.
3. National Conference on the Causes of Popular Dissatisfaction with the Administration of Justice, The Pound Conference/ A. Leo Levin and Russel R. Wheeler eds. – 1976 – p. 79-246.
4. Menkel-Meadow C. Mothers and Fathers of Invention: The Intellectual Founders of ADR // Ohio St. J. on Disp. Resol. – 2000. – № 16. – P. 1.
5. Типовий закон Про міжнародну комерційну погоджувальну процедуру [Елктронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_l17.
6. Директива 2008/52/ЕС Європейського парламенту і Ради про деякі аспекти медіації у цивільних та комерційних справах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_a95.
7. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закону України від 18 березня 2004 р. / Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – № 29. – Ст. 367.
8. Про концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів: Указ Президента України від 10. 05. 2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/361/2006.
9. Ульянова Г. О. Актуальні питання запровадження медіації у сфері права інтелектуальної власності / Г. О. Ульянова // Південноукраїнський правничий часопис. – 2010. – № 3. – С. 66-68.

10. Кузьмина М. Юридический конфликт: теория и практика разрешения / М. Кузьмина. – М. : Юрлитинформ, 2008. – 251 с.
11. Єрьоменко Г. Медіація як спосіб вирішення спорів / Г. Єрьоменко // [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://innovations.com.ua/uk/interview/6/39/374.
12. Притика Ю. Д. Посередництво як нова форма вирішення приватноправових спорів / Ю. Д. Притика // Вісник господарського судочинства. – 2005. – № 1. – С. 231-237.
13. Рєзнікова В. Медіація (посередництво) як спосіб врегулювання господарських спорів / В. Рєзнікова //Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2012. – № 90. – С. 10-15.
14. Біцай А.В. Моделі медіації у світі та перспективи для України / А.В. Біцай // Право і суспільство. – 2013. – № 6. – С. 85-89
15. Калашникова С. И. Медиация в сфере гражданской юрисдикции / С. И. Калашникова // М. : Инфотропик Медиа, 2011. – 304 с.
16. Курс цивільного процесу : підручник В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова та ін.; за ред. В. В. Комарова. – Х. : Право, 2011. – 1352 с.
17. Грефин фон Шлиффен К. Медиация в нотариальной практике (альтернативные способы разрешения конфликтов) / Катарина Грефин фон Шлиффен, Бернд Вегманн.; [Пер. с немец. С. С. Трушникова] – М. : Волтерс Клувер. 2005. – 388 с.
18. Про медіацію: проект Закону України від 17 грудня 2010 року реєстр. № 7481. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511= 39276.
19. Висновок Комітету з питань правосуддя щодо проекту Закону України «Про медіацію» від 6 квітня 2011 року № 7481. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511= 39276.
20. Бондаренко-Зелінська Н. Л. До питання про примирення сторін в цивільному процесі / Н. Л. Бондаренко-Зелінська // Актуальні проблеми юридичної науки: Збірник тез міжнародної наукової конференції «Десяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 18-19 листопада): у 4-х частинах. – Частина третя. – Хмельницький : Видавництво Хмельницького університету управління та права, 2011. – С. 32-34.
21. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. // ВВР. – 2004. – № 40-42. – Ст. 492.
22. Закон України від 02 червня 2011 «Про безоплатну правову допомогу» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011. – № 51. – Ст. 577.
23. Гайдук А. В. Проблеми законодавчого забезпечення медіа в Україні / А. В. Гайдук // Часопис академії адвокатури України. – 2013. – № 19. – С. 1-4.
24. Рекомендації щодо медіації в цивільних справах Rec (2002) 10 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1568851&Site=COE.

IMPLEMENTATION OF MEDIATION TO THE LEGAL SYSTEM: INTERNATIONAL EXPERIENCE AND PROSPECTS OF INSTITUTIONALIZATION IN UKRAINE

Lazarenko M.

Master of Law. Taras Shevchenko National University of Kyiv.
Scientific Supervisor: Candidate of legal sciences, Associate Professor of private international law chair Institute of International Relations Taras Shevchenko National University of Kyiv V. Ya. Kalakura.

Abstract. *The judicial system of each state plays an important role in regulation of public relations. The effectiveness of the judicial system is characterized by the ability to protect human rights and freedoms according to the law. As for the Ukrainian judicial system, throughout the*

period of independence it is exposed to constant changes and reforms. Despite the constant interference in the judiciary with a view to reform by the legislative and executive branches of power and with the public, today Ukrainian courts have many problems, the main ones are violating the terms, low professionalism of judges, overload by lawsuits etc. Al of these leads to violations of the law, the inability to adequately protect human and civil rights, distrust in the judiciary, various kinds of abuse and, consequently, ineffective judicial system as a whole.

One of the solutions to the problem of congestion of the courts is the introduction and development of alternative, non-judicial dispute resolution mechanisms, among which a special place occupies the mediation, which solving disputes by involving independent party which called the mediator.

Mediation in one form or another has been around for thousands of years, although legislative consolidation in most developed countries, including the US and UK, was only in the late twentieth century. This institution has acquired development and expansion because of big problems in the judicial system of the United States in 1970-s, which could not been solved otherwise than by introducing more efficient dispute resolution mechanisms, and the urgent need for solving the problems of the judiciary was the driving force behind the development of mediation by its regulation in law and full support from the state. The effectiveness of the introduction of mediation was obvious, and since the end of the twentieth century it began to spread around all over the world. Today methods used in mediation is quite popular and legally regulated in many developed countries, including the US, UK, Canada, Australia, New Zealand, the Netherlands, Italy and so on. Mediation was also introduced in the Russian Federation, where in 2010 was adopted the Federal Law «On alternative dispute settlement procedure involving intermediary (mediation)», which came into force in January 2011.

Despite the efficiency, prevalence and regulation of mediation in many countries, it is new for legal science Ukraine, it is unexplored phenomenon for Ukrainian law system. Introduction of mediation in Ukraine is necessary process and for its effective regulation and for practical implementation we should borrow the positive experience of other countries.

Key words: *Alternative Dispute Resolution, mediation, models of mediation, judicial reform, legal regulation, mediation prospects in Ukraine, integration in the court system.*

Referances

1. Besemer Christofor. Mediacia: Poserednitstvo v konfliktah / Christofor Besemer – K. : Duhovne piznannia. – 2004 p. – C. 176.
2. Meta G., Tohmelkin G. Mediacia – mistetstvo virishuvatt konflikty. Znayomstvo z teorieyu, metodom i profesiynimi tehnologiyamy. / G. Meta, G. Tohmelkin – M. : Vid. Verte. – 2004 p. – S. 320.
3. National Conference on the Causes of Popular Dissatisfaction with the Administration of Justice, The Pound Conference / A. Leo Levin and Russel R. Wheeler eds. – 1976 – P. 79-246.
4. Menkel-Meadow C. Mothers and Fathers of Invention: The Intellectual Founders of ADR // Ohio St. J. on Disp. Resol. – 2000. – № 16. – P. 1.
5. Tipoviy zakon Pro mizhnarodnu komerciynu pohodzhuvalnu proceduru [Electronic resource]. – Rezhym dostupu: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_l17.
6. Direktiva 2008/52/EC Ievropeiskogo parlamentu i Rady pro deyaki aspekty mediacii u civilnih ta komerciynih spravah [Electronic resource]. – Rezhym dostupu: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_a95.
7. Pro Zahalnoderzhavnu programu adaptacii zakonodavstva Ukraini do zakonodavstva Ievropeyskogo Soiuzu: Zakon Ukraini vid 18 bereznya 2004 r. / Vidomosti Verkhovnoi Radi Ukraini (VVR). – 2004. – № 29. – S. 367.
8. Pro koncepciu vdoskonalennia sudivnitstva dlia utverdzhennya spravedlivoho sudu v Ukraini vidpovidno do ievropeyskih standartiv: Ukaz Prezidenta Ukraini vid 10. 05. 2006 r. [Electronic resource]. – Rezhym dostupu: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/361/2006.
9. Ulianova G. O. Aktualni pitannya zaprovadzhennya mediacii u sferi prava intelektualnoi vlasnosti / G. O. Ulianova // Pivdennoukrainskiy pravnichiy chasopys. – 2010. – № 3. – S. 66-68.

10. Kuzmina M. Iuridicheskiy konflikt: teoriya i praktyka razresheniya / M. Kuzmina. – M. : Iurlitinform, 2008. – 251 s.
11. Ieromenko G. Mediacia yak sposib virishennya sporiv / G. Ieromenko // [Electronic resource]. – Rezhym dostupu: http://innovations.com.ua/uk/interview/6/39/374.
12. Pritika Y. D. Poserednytstvo yak nova forma virishennya privatnopravovih sporiv / Y. D. Pritika // Visnyk gospodarskogo sudochinstva. – 2005. – № 1. – S. 231-237.
13. Ryeznikova V. Mediaciya (poserednycztvo) yak sposib vregulyuvannya gospodarskyh sporiv / V. Ryeznikova // Visnyk Kyyivskogo nacionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. – 2012. – № 90. – S. 10-15.
14. Bitsai A.V. Modeli mediatsii u sviti ta perspektyvy dlia Ukrainy / A.V. Bitsai // Pravo i suspilstvo. – 2013. – № 6. – S. 85-89.
15. Kalashnykova S.Y. Medyatsyia v sfere hrazhdanskoi yurysdyktsyy / S. Y. Kalashnykova // M. : Ynfotropyk Medya, 2011. – 304 s.
16. Kypc tsyvilnoho protsesu : pidruchnyk I V. V. Komarov, V. A. Bihun, V. V. Barankova ta in.; za red. V. V. Komarova. – Kh. : Pravo, 2011. – 1352 s.
17. Hrefyn fon Shlyffen K. Medyatsyia v notaryalnoi praktyke (alternatyvnыe sposobы razreshenyia konflyktov) / Kataryna Hrefyn fon Shlyffen, Bernd Vehmann.; [Pep. s nemets. S. S. Trushnykova] – M. : Volters Kluver. 2005. – 388 s.
18. Pro mediatsiiu: proekt Zakonu Ukrainy vid 17 hrudnia 2010 roku reiestr. № 7481: [Electronic resource]. – Rezhym dostupu: http://www.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511= 39276.
19. Vysnovok Komitetu z pytan pravosuddia schodo proektu Zakonu Ukrainy «Pro mediatsiiu» vid 6 kvitnia 2011 roku № 7481: [Elektronic resource]. – Rezhym dostupu: http://www.rada.gov.ua/pls/zweb_n/w ebproc4_ 1?pf3511= 39276.
20. Bondarenko-Zelinska N. L. Do pytannia pro prymyrennia storin v tsyvilnomu protsesi / N. L. Bondarenko-Zelinska // Aktualni problemy yurydychnoi nauky: Zbirnyk tez mizhnarodnoi naukovoi konferentsii «Desiati osinni yurydychni chytannia» (m. Khmelnytskyi, 18-19 lystopada): u 4-kh chastynakh. – Chastyna tretia. – Khmelnytskyi : Vydavnytstvo Khmelnytskoho universytetu upravlinnia ta prava, 2011. – S. 32-34.
21. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy vid 18 bereznia 2004 r. // VVR. – 2004. – № 40-41, 42. – St. 492.
22. Zakon Ukrainy vid 02 chervnia 2011 «Pro bezoplatnu pravovu dopomohu» // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR). – 2011. – № 51. – S. 577.
23. Haiduk A. V. Problemy zakonodavchoho zabezpechennia mediaii v Ukraini / A. V. Haiduk // Chasopys akademii advokatury Ukrainy. – 2013. – №19. – S. 1-4.
24. Rekomendatsii schodo mediatsii v tsyvilnykh spravakh Rec (2002) 10 // [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1568851&Site=COE.

ИМПЛЕМЕНТАЦИЯ МЕДИАЦИИ В ПРАВОВУЮ СИСТЕМУ: МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИИ В УКРАИНЕ

Лазаренко Н. Н.

Магистр права. Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко.
Научный руководитель: кандидат юридических наук, доцент кафедры международного частного права Института международных отношений Киевского национального университета имени Тараса Шевченко В. Я. Калакура.

Аннотация. *Судебная система каждого государства играет важную роль в урегулировании общественных отношений. Эффективность судебной системы характеризуется возможностью защищать права и свободы человека и гражданина в соответствии с законодательством. Что касается украинской судебной системы, то в течение всего периода независимости государства она подвергается постоянным изменениям и реформам. Несмотря на постоянное вмешательство в судебную ветвь власти с целью ее реформирования как со стороны законодательной, исполнительной ветвей власти, так и со стороны общественности, на сегодняшний день украинские суды имеют множество проблем, основными из которых являются нарушения сроков рассмотрения дел, низкий уровень профессионализма судей, чрезмерная загрузка судебными делами и тому подобное. Все это приводит к нарушениям законодательства, невозможности должным*

образом защитить права, недоверия со стороны общественности, разного рода злоупотреблениям и, как следствие, неэффективности судебной системы в целом.

Одним из вариантов решения проблемы загруженности судов есть внедрение и развитие альтернативных, несудебных способов разрешения споров, среди которых особое место занимает институт медиации, который заключается в решении споров с участием третьей независимой стороны – медиатора.

Медиация в той или иной форме существует уже не одно тысячелетие, хотя законодательное закрепление в большинстве развитых стран, в том числе в США и Великобритании, получила лишь в конце XX века. Данный институт получил развитие и распространение именно из-за больших проблем в судебной системе США в 1970-х годах, которые не удавалось решить иначе, чем путем введения дополнительных эффективных механизмов урегулирования споров, и именно необходимость срочного решения проблем судебной ветви власти стало движущей силой развития медиации путем ее нормативного регулирования и полной поддержки со стороны государства. Эффективность внедрения медиации была очевидной, и уже с конца XX века она начала активно распространяться по всему миру. На сегодняшний день медиативные методы прекращения споров достаточно популярны и нормативно урегулированы во многих развитых странах, среди которых США, Великобритания, Канада, Австралия, Новая Зеландия, Нидерланды, Италия и др. Институт медиации был введен также в Российской Федерации, где в 2010 году был принят Федеральный закон «Об альтернативной процедуре урегулирования спора с участием посредника (процедуре медиации)», который вступил в силу с января 2011 года.

Несмотря на эффективность, распространенность и нормативную урегулированность медиации во многих странах, для правовой науки Украины она является новым, малоисследованным явлением. В сегодняшних условиях введение института медиации в Украине необходимо, и для его эффективного правового регулирования и для применения механизмов практического воплощения следует позаимствовать положительный опыт других государств.

Ключевые слова: *альтернативное разрешение споров, медиация, модели медиации, судебная реформа, правовое регулирование, введение медиации в Украине, интеграция в судебную систему.*